

2023.

Međunarodna politička situacija

i javno mnjenje u Srbiji

***Autori: Dragoslav Rašeta, Miljan
Mladenović, Mijat Kostić, Dimitrije Milić i
Lana Radnić***

Istraživanje i metodologija

Sprovedeno u okviru projekta „Raising Awareness about Foreign Authoritarian Influence“ koji se sprovodi uz podršku **National Endowment For Democracy (NED)**, kao i uz podršku **International Republican Institute (IRI)** u sferi prikupljanja podataka za potrebe medijskog monitoringa i analize medija.

Stavovi izrečeni u daljem tekstu ne predstavljaju zvaničan stav NED-a ili IRI-a

Rat u Ukrajini kao tema opstao je kao relevantno pitanje u javnom mnjenju u Srbiji, ali je kroz novi razvoj događaja dobio dodatno značenje. Pitanje sukoba na istoku Evrope u domaćem javnom mnjenju proširilo se i na opšte peispitivanje međunarodne političke situacije, kao i uloge različitih velikih sila u novim globalnim političkim okolnostima.

Naša organizacija je u okviru projekta „Raising Awareness about Foreign Authoritarian Influence“ koji sprovodi uz podršku Nacionalne zadužbine za demokratiju – NED (National Endowment For Democracy - NED) obradila i pitanje odnosa građana na međunarodne posledice sukoba u Ukrajini kao temu važnu za razumevanje stavova građana prema različitim politički važnim državama sveta. Naše istraživanje odnosa javnog mnjenja u Srbiji prema ratu u Ukrajini i međunardonjoj političkoj situaciji obuhvatalo je tri aktivnosti koje su imale za cilj da izmere na različite načine kako je ovaj sukob uticao na stavove građana.

Elementi istraživanja

U okviru istraživanja naša organizacija je sprovela medijski monitoring 15 popularnih news portala u Srbiji u periodu od 1. septembra do 31. oktobra.* Zahvaljujući programskoj platformi *Pulsar* naši istraživači obradili su reprezentativan uzorak od preko 16 000 objavljenih članaka u ovom vremenskom periodu. Obradeni su članci koji su u sebi spominjali na bilo koji način aktere rata u Ukrajini (Rusija, Ukrajina, Volodimir Zelenski, Vladimir Putin...), kao i države i organizacije relevantne za ovaj rat (SAD, EU, Belorusija, NATO, Nemačka...) i lidere ovih država i organizacija (Ursula fon der Lajen, Olaf Šolc, Emanuel Makron, Si Đinping...)

*Alo.rs, B92.net, Blic.rs, Danas.rs, Informer.rs, Novosti.rs, Mondo.rs, Kurir.rs, RTS.rs, SrbijaDanas.com, rs.n1info.com, Nova.rs, Espresso.co.rs, Objektiv.rs i Telegraf.rs

Cilj ovog dela istraživanja bio je da utvrdimo na koji način su uticajni mediji u Srbiji predstavljali navedene aktere, da li postoje upečatljivi narativi oko njih ili samog sukoba i promene međunarodne političke situacije, kome su mediji bili u proseku naklonjeni i da li su u medijima postojale teme koje su bile vezane za ove aktere, a da se ne tiču samo rata u Ukrajini i stanja međunarodne politike. Zahvaljujući našim nalazima iz pregleda medijske slike mogli smo da utvrdimo generalni ton spominjanja navedenih aktera i da identifikujemo narative koji su bili najzastupljeniji.

Nakon utvrđenih nalaza iz domaćih medija u septembru i oktobru, cilj našeg istraživanja bio je da proverimo kompatibilnost medijske slike sa stavovima građana Srbije. U cilju utvrđivanja povezanosti načina predstavljanja aktera u medijima i stavova građana o istim akterima, naša organizacija je u navedenom periodu sprovela istraživanje javnog mnjenja na reprezentativnom uzorku celokupne populacije Srbije bez teritorije Kosova i Metohije od 1494 ispitanika i seriju fokus grupa na teritoriji grada Niša. Kroz ukrštanje ova tri izvora, naša organizacija je uspela da dođe do kompletnije slike stanja javnog mnjenja u Srbiji i kroz ugao gledanja načina saopštavanja medija o međunarodnoj političkoj situaciji, ali i kroz upoznavanje sa stavovima građana Srbije oko ovog pitanja i povezanih političkih tema.

Ciljevi istraživanja

- Utvrditi medijsku sliku u Srbiji vezano za rat u Ukrajini i njegov uticaj na međunarodnu političku situaciju
- Utvrditi šta građani Srbije misle o navedenim važnim svetskim političkim pitanjima i koja su im očekivanja oko spoljne politike Srbije.
- Utvrditi koliko su ton izveštavanja medija i stavovi građana slični i da li su uzročno povezani.

Medijski monitoring

Prva faza istraživanja

U cilju utvrđivanja na koji način mediji u Srbiji mogu imati uticaja na domaće javno mnjenje i stavove građana o spoljnoj politici i ulozi različitih velikih sila, naša organizacija je sprovela medijski monitoring za period od 1. septembra do 31. oktobra za 15 uticajnih news portala u Srbiji. Na ovaj način želeli smo da saznamo na koji način su mediji u Srbiji prenosili vesti koje se tiču najvažnijih svetskih političkih aktera i koji narativi vezani za njih su bili prisutni u navedenom periodu. Zahvaljujući platformi *Pulsar* i nizu ključnih reči koje se tiču navedenih aktera, naša organizacija je uspela da identifikuje glavne medijske narative i generalni ton spominjanja najvažnijih političkih aktera u svetu i u kontekstu međunarodne političke situacije.

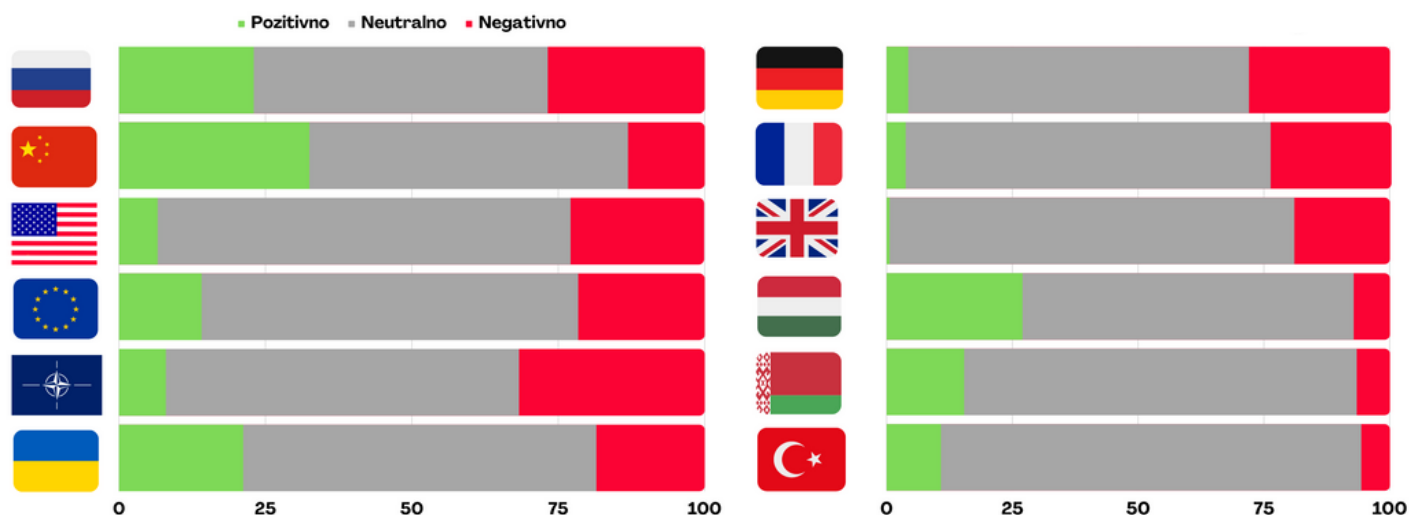
Cilj ovog dela istraživanja bio je da utvrdimo na koji način su uticajni mediji u Srbiji predstavljali navedene aktere, da li postoje upečatljivi narativi oko njih ili samog sukoba, kome su mediji bili u proseku naklonjeni i da li su u medijima postojale teme koje su bile vezane za ove aktere, a da se ne tiču samo rata u Ukrajini. U periodu septembra i oktobra, uprkos održavanju istog broja posmatranih medija, broj članaka koji spominje neke od aktera drastično je skočio naročito u oktobru.

Nakon utvrđenih nalaza iz domaćih medija u septembru i oktobru, cilj našeg istraživanja bio je da proverimo kompatibilnost medijske slike sa stavovima građana Srbije. U cilju utvrđivanja povezanosti načina predstavljanja aktera u medijima i stavova građana o istim akterima, naša organizacija je u navedenom periodu sproveda istraživanje javnog mnjenja na reprezentativnom uzorku celokupne populacije Srbije bez teritorije Kosova i Metohije i seriju fokus grupa na teritoriji grada Niša. Kroz ukrštanje ova tri izvora, naša organizacija je uspela da dođe do kompletnije slike stanja javnog mnjenja u Srbiji i kroz ugao gledanja načina saopštavanja medija o sukobu, ali i kroz upoznavanje sa stavovima građana Srbije oko rata u u Ukrajini i povezanih spoljnopolitičkih tema.

S obzirom da je tema međunarodne političke situacije bila jedna od važnijih tema u medijima u navedenom periodu, veliki broj članaka spominjao je neke od korišćenih ključnih reči, koje su olakšavale pretragu online spominjanja traženih pojmova. Naš istraživački tim analizirao je medijsku sliku u periodu septembar-oktobar na reprezentativnom uzorku od 16 115 medijskih članaka koji su spominjali neke od aktera. Nakon odstranjivanja članaka koji su irelevantni za analizu i čije spominjanje glavnih svetskih političkih aktera nema politički relevantnu konotaciju, rezultati koji su dobijeni pokazuju izvesene afinitete i trendove na makro nivou.

Rezultati monitoringa

16 115 medijskih članaka u 15 uticajnih news portala od 1. septembra do 31. oktobra 2022.

U periodu septembra i oktobra primetan je rekordan broj članaka koji je spominjao neke od praćenih aktera, te je naša organizacija obradila preko 16 000 vesti i članaka. Takođe, u medijima je u posmatranom periodu primetno sve negativnije predstavljanje Rusije, dosta pozitivnije predstavljanje Ukrajine, kao i nešto balansiranije predstavljanje zapadnih aktera, iako mahom negativno u neto skoru

U septembru i oktobru, po prvi put od početka našeg praćenja u martu, Rusija je predstavljena neto negativno, a Ukrajina neto pozitivno. Iako su u oba slučaja u pitanju blagi neto negativni ili pozitivni rezultati, predstavljaju presedan i kroz posmatrani period bili su konzistentni. Zapadne države i organizacije su mahom zadržale neto negativnu predstavljenost, gde je po prvi put Nemačka negativnije predstavljena od Sjedinjenih Američkih Država. U slučaju Evropske unije i NATO-a neto negativno predstavljanje bilo je umerenije nego u prethodnim mesecima.

Kina, Mađarska i Belorusija zadržale su neto pozitivno predstavljanje, iako nešto manje ubedljivo nego što je bila pravilnost u prethodnim posmatranim periodima. U septembru i oktobru pozitivnu predstavljenost zabeležila je i Turska.

Kada se radi o negativnoj predstavljenosti Rusije i pozitivnoj predstavljenosti Ukrajine, najviše uticaja imali su uspjesi ukrajinske vojske u vraćanju teritorija koje je Rusija početkom godine zauzela. Vraćanje grada Hersona pod kontrolu ukrajinske vojske je u novembru imalo značajnog uticaja na rezultat obe države u medijima. Takođe, mediji su u proseku češće prenosili negativne izjave zapadnih zvaničnika o Rusiji, kao i različite poruke podrške Ukrajini i predsedniku Zelenskom.

Kada se radi o ekonomskim pitanjima Rusija je uspela da zadrži pozitivnu predstavljenost, ali je u sferi diplomatije i vojske ona bila najnegativnija od marta do danas. Mediji su u septembru i oktobru manje govorili o energetici i prednosti Rusije u ovoj oblasti, a značajno pozitivnije predstavljali ukrajinsku vojsku kao odvažnu i hrabru. Tokom posmatranog perioda ukrajinske snage su retko nazivane "nacionalistima" ili "neonacistima", što je ranije bio slučaj kod medija sa proruskom pristrasnošću.

Na drugoj strani, Kina je zabeležila nešto veći broj kritika i nešto manji broj pozitivnih članaka nego što je ranije bio slučaj, iako je neto pozitivna predstavljenost Kine jedna od najkonzistentnijih. Kada se radi o međunarodnim zbivanjima, po pitanju kontriranja Zapadu i odnosa sa Tajvanom, ova država je gotovo uvek pozitivno predstavljena. Kritike prema Kini najčešće su dolazale povodom stroge COVID politike zatvaranja, zagađenja kineskih kompanija u Srbiji i kao i kroz prenošenja izjava kritika zapadnih zvaničnika. Ipak, kada se radi o državnim zvaničnicima Republike Srbije, izjave su bez izuzetka bile pozitivne i u korist saradnje sa Pekingom.

Po udelu pozitivnih vesti i afirmativnih izjava državnih zvaničnika Srbije, Kini je najbliža bila Mađarska. Viktor Orban i država Mađarska zabeležili su neto pozitivnu predstavljenost i kada se radi o odnosima sa Srbijom i kada se radi o spoljnoj politici ove države prema Ukrajini i zapadnim državama. Održavanje odnosa sa Rusijom od strane vlasti u Budimpešti okarakterisano je mahom kao razumno, dok su kritike Viktora Orbana u odnosu na Brisel često predstavljane iz pozitivnog ugla. Belorusija, koja je imala u prethodnom posmatranom periodu približnu pozitivnu predstavljenost kao Mađarska, u septembru i oktobru je nešto balansiranije predstavljena, kao i njen lider Aleksandar Lukašenko.

Što se antizapadnog sentimenta tiče, opstao je i u ovom dvomesečnom periodu, ali u nešto blažoj formi i drugačijoj raspodeli država i organizacija po intenzitetu negativnog predstavljanja. Sjedinjenje Američke Države imale su nešto manji broj negativnih i nešto veći broj pozitivnih članaka nego u bilo kom drugom ranijem posmatranom periodu. Iako je finalni odnos neto negativan, najveći doprinos tom rezultatu dala je kritika američke spoljne politike u svetu i periodično odnos prema Srbiji oko statusa Kosova.

Jedna od razlika u ovom dvomesečnom periodu u odnosu na prethodni je dodatni pad prvenstveno pozitivnih članaka o delu članica Evropske unije. Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska zabeležile su veoma malo afirmativnih tekstova i uobičajno viši udeo negativnih članaka, koji se u ovom periodu dominantno odnosio na ekonomsku situaciju u ovim državama, cenu energenata i visoku inflaciju. U slučaju Francuske tema su bili i različiti protesti građana interpretirani kao događaji koji će uneti kaos u ovoj državi.

"U ovom posmatranom periodu Nemačka se po neto negativnoj predstavljenosti po prvi put našla iznad Sjedinjenih Američkih Država i Ujedinjenog Kraljevstva"

Od evropskih država po prvi put je najnegativnije predstavljanje zabeležila Nemačka, u čemu je u ovom dvomesečnom periodu prestigla i standardno prve Sjedinjene Američke Države i Ujedinjeno Kraljevstvo. Prvenstveni razlog za ovaj rezultat je rast broja članaka koji su kritični istovremeno prema: nemačkoj spoljnoj politici, odnosu prema Rusiji, odnosu prema Srbiji oko pitanja Kosova i ekonomskoj situaciji u ovoj državi. Teme visoke inflacije u Nemačkoj, ceni energenata i problema u industrijskom sektoru, bile su veoma učestala pojava i u septembru i oktobru u najčitanim medijima u Srbiji.

Kada se radi o različitim zapadnim organizacijama, dominatno negativni sentiment opstao je i u ovom posmatranom periodu u nešto blažoj formi. Što se Evropske unije tiče ona je zabeležila blago negativnu predstavljenost od blizu -7%, dok je neto negativna predstavljenost u slučaju Severnoatlanske alijanse bila uobičajno veća i merila se sa blizu -24%. Sa ovim navedenim rezultatima neto negativna predstavljenost NATO-a po prvi put je bila identična negativnoj predstavljenosti Nemačke.

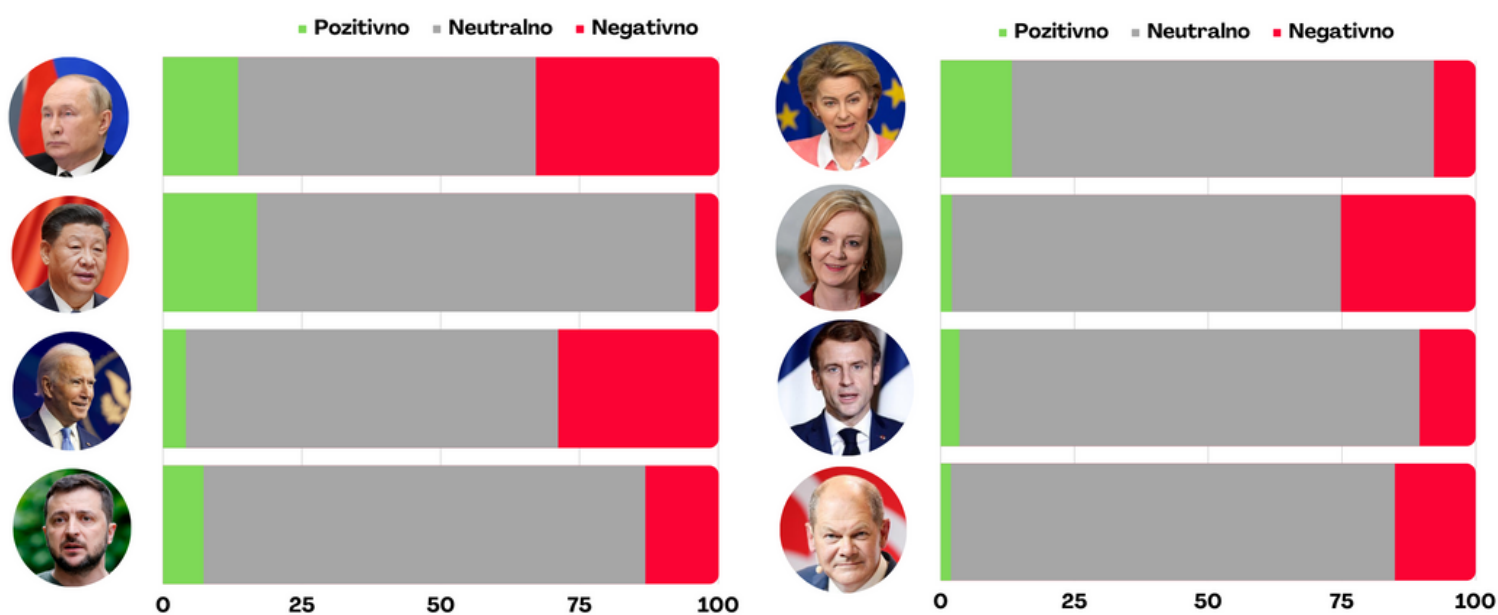
Kada se radi o Evropskoj uniji primetan je identičan udeo pozitivnih članaka koji se prvenstveno odnose na ekonomsku saradnju sa Srbijom, uključujući i tada najavljenу finansijsku pomoć Brisela državama Zapadnog Balkana oko prevazilaženja posledica energetske krize. Što se negativnih članaka tiče, u ovom dvomesečnom periodu njihov udeo je bio nešto manji, ali su bili fokusirani na gotovo ista pitanja. Teme oko kojih je Evropska unija i u ovom dvomesečnom periodu generisala negativnu predstavljenost bile su ekonomska situacija u Evropi i odnos prema Srbiji kada se radi o rešavanju pitanja Kosova.

Kada se radi o NATO-u, iako je broj pozitivnih članaka bio nešto viši od ranijih mesečnih proseka, neto negativna predstavljenost je bila ponovo upečatljiva. Najčešći povodi za negativno predstavljenje NATO-a bili su članci koji su se bavili intervencijom iz 1999. i prenošenje izjava ruskih državnih funkcionera koji su krivili Severnoatlansku alijansu za rat u Ukrajini i dalju eskalaciju sukoba. Važna tema u ovom posmatranom periodu bili su i razgovori Švedske i Turske oko prijema ove skandinavske države u Severnoatlansku alijansu. Članci su NATO oko ove teme predstavljali mahom neutralno, a najčešće Tursku u pozitivnom kontekstu, što je i delom doprinelo ukupnoj pozitivnoj predstavljenosti Turske u ovom periodu,

"Negativna medijska predstavljenost NATO-a je u ovom periodu bila prvi put identična negativnom rezultatu Nemačke"

Svetski politički lideri i ton izveštavanja o njima u medijima u periodu septembar-oktobar

Sentimenti članaka (septembar-oktobar)

U ovom dvomesečnom posmatranom periodu došlo je do manjih promena u načinu predstavljanja lidera u medijskim člancima. Kao što je u ovom periodu bio slučaj i sa Rusijom, koja je zabeležila pad pozitivnog i skok negativnog predstavljanja, slično se desilo i sa Vladimirom Putinom. U oba meseca Vladimir Putin je zabeležio neto negativno predstavljanje od blizu -20%, gde je od početka našeg praćenja bio najbliži po negativnoj predstavljivosti američkom predsedniku Bajdenu. Si Đinping zadržao je jak neto pozitivan odnos predstavljenosti, dok su Olaf Šolc, Emanuel Makron i Liz Trus zadržali identičnu negativnu predstavljivost. Ursula fon der Lajen u ovom dvomesečnom periodu zabeležila je dosta pozitivnije predstavljanje, te je bila jedina zapadna liderka koja nije imala negativnu predstavljivost. Primetno je i manje negativno predstavljanje Volodimira Zelenskog, gde je tek par procenata falilo da ovaj lider po prvi put uđe u pozitivnu zonu.

Fokus grupe

Druga faza istraživanja

U sledećoj fazi istraživanja naša organizacija je sredinom decembra sprovela više fokus grupa u gradu Nišu sa ciljem ispitivanja stavova građana u vezi aktuelnih političkih dešavanja u svetu, ali i onih usko vezanih za svakodnevni život i funkcionisanje u njihovom rodnom gradu. Strukturu razgovora činile tri velike celine: rat u Ukrajini, inflacija i ekonomska kriza, politička situacija i problemi grada Niša.

Ratna zbivanja - Tema rata u Ukrajini izdvojila se kao prva važna celina fokus grupa u Nišu. Naročito je značajno bilo ispitati na koji način se mišljenje građana menjalo od početka sukoba do dana kada su održane diskusije, s obzirom da se radilo o desetom mesecu sukoba i početku zime.

Istraživanje je imalo za cilj da ispita koji su stavovi građana Niša po pitanju uzroka rata, krivaca za dešavanja kojima su već mesecima svedoci, kao i njihova predviđanja o tome kako će potencijalni ishodi rata uticati na svetsku političku scenu i ekonomsku i političku stvarnost u Srbiji.

Tokom ove serije diskusija mogli su se čuti različiti stavovi kada je u pitanju uzrok rata u Ukrajini i glavni krivac – uvodna izlaganja obično bi počela mišljenjem da je krivica svih učesnika podjednaka i da opravdanja za rat nema. Pored Rusije i Ukrajine kao kao akteri koji su doprineli ratu se, kao i u prethodnih istraživanjima, percipiraju SAD i NATO alijansa.

Tokom razgovora sa ispitanicima, kod polovine učesnika uočava se mišljenje da je glavni krivac za trenutnu situaciju - Rusija (*“Uvek je agresor kriv, Rusiju niko nije primoravao da napadne prva...”*, *“Napadnuta je nezavisna zemlja pod izgovorom koji ne pije vodu jer je NATO pakt je na ruskoj granici oduvek”*).

Druga polovina ispitanika krivi Ukrajinu i njenu saradnju sa SAD-om (*“Amerika želi da zadrži monopol na svetskoj sceni i taktički je izazvala sukob u Ukrajini , Rusi nisu imali izbora osim da reaguju ovako.”*, *“Ukrajina je trebalo dobro da razmisli da li da uđe u NATO ili ne, prevelika je cena koju će sada platiti zbog dilova sa Zapadom...”*).

Kada je reč o najvećim žrtvama rusko-ukrajinskog sukoba, ispitanici izdvajaju na prvom mestu Ukrajinu i Rusiju koja, po mišljenju ispitanika, počinje da pokazuje znake vojne slabosti koja joj se do sada nije pripisivala (*“Ukrajinci plaćaju trenutno najveću cenu rata jer im je zemlja razorena, zatim i Rusi čije se stanovništvo masovno raseljava...”* ,*“Rusija će da nagrabusiti više nego Ukrajina ne samo ekonomski, jer s i slika o Rusiji menja, postaje kao papirni tigar, ranije gledate one njihove parade sa jakom vojskom, a realno je da koriste tenkove koji se raspadaju.”* ,*“Nakon rata Putin će možda da izgubi vlast, niko nije očekivao da će ovako teško ovaj rad da ide po njih.”*).

Ispitanici ističu da će posledice rata osetiti i EU (moćne sile poput Nemačke) zbog energetske krize i sankcija koje su uvedene, ali da te posledice neće biti pogubne kao što se na samom početku rata očekivalo.

Razlog tome leži u mogućim alternativnim opcijama nabavljanja gasa (spominje se azerbejdžanski i norveški gas, kao i dobavljanje ruskog gasa alternativnim tokovima), jačanju evropske zelene agende i sveukupno višem standardu života u EU, zbog čega su bolje pripremljeni za krizne situacije (*“Neće biti toliko velika energetska kriza u Evropi, jer mogu da nađu alternativne izvore energije, a i ovo će možda dati vetar u leđa zelenim obnovljivim izvorima energije.”*), *“Ukoliko ovo ne bude ekstremno hladna zima, mislim da će je Evropa lako prebroditi zbog rezervi koje imaju, a i generalno višeg životnog standarda pa im poskupljenja ne padaju tako teško, deluje kao da je više u pitanju spin i zastrašivanje”*).

Razmatrajući pitanje potencijalnog uvođenja sankcija Rusiji, ispitanici ocenjuju da takav potez u ovom momentu nema poentu i da će Srbija trpeti jednake posledice uvela ili ne uvela pomenute sankcije Rusiji (*“Ne postoje sankcije koje mi Rusima možemo da uvedemo a da imaju smisla, sancije samo nama mogu da naškode a njima sigurno neće.”*), *“Ništa se neće promeniti šta god da uradimo, ovde samo naši političari plasiraju propagandu”*)

U toku diskusije o gore pomenutim pitanjima i ovoga puta kod većine ispitanika prisutno je mišljenje da je odnos Srbije i Rusije preterano romantizovan u srpskom narodu, što je delimično posledica medijske propaganda, a ne realnih istorijskih činjenica. Takođe, ispitanici smatraju da Srbija značajno zavisi od odluka Evropske unije imajući u vidu evropske investicije, kredite i sam geopolitički položaj Srbije.

Energetske i ekonomske posledice rata -

Druga tematska celina koja je izdvojena na osnovu diskusije ticala se inflacije i osetnih poskupljenja na lokalnom i globalnom nivou. Ispitanici izražavaju mišljenje da opšti rast cena proizvoda i usluga u Srbiji jeste u određenoj meri povezan sa poskupljenjima na globalnom nivou koji su prouzrokovani ratom u Ukrajini, navodeći za primer poskupljenje nekretnina i stanarina u Nišu zbog dolaska velikog broja ruskih izbeglica i poskupljenje namirnica koje zavise od izvoza žitarica i šećerne trske iz Ukrajine (*“Povećanje cena stanova je realno zbog izbeglica iz Rusije koji masovno dolaze kod nas i mogu da plate stanove od 600€ i 700€, sto utiče automatski i na naše ljude, recimo studente, koji ne mogu da isprate finansijski povećanje stanarina...”*), *“Ukrajina je najveći izvoznik žitarica i šećerne trske u EU pa nestašica može imati direktne veze s ratom.”*).

Ipak, učesnici fokus grupe jednoglasni su u stavu da rat u Ukrajini služi kao paravan za neopravdano visoku inflaciju u Srbiji, čiji uzrok zapravo leži u dugogodišnjoj lošoj ekonomskoj i monetarnoj politici Srbije (*“Nekih 50 posto povećanja cena i uzrok inflacije jeste rat, ali ostalo je samo korišćenje rata kao izgovor za povećanje cena, prave se veštačke krize povlačenjem šećera i mleka i kada ih vrate u prodavnice ti proizvodi budu skuplji.”*, *“Suština je da naša država ekonomski i na sve druge načine nije bila spremna ni na jedan vid krize jer imamo lošu ekonomsku politiku decenijama, bilo koja kriza bi nam napravila kaos u zemlji, ovaj rat je samo pokazao koliko smo nespremni za bilo kakve potrese..”*).

Najveća poskupljenja primećena su kod osnovnih životnih namirnica (hleb, mleko, meso, jaja, ulje), drogerijskih proizvoda i određenih uslužnih delatnosti. Kao jedan od primera ranije pomenutog korišćenja globalne krize kao izgovor za neopravdana poskupljenja na lokalnom nivou, ispitanici navode i povećanje cena školarina i ispita na Niškom Univerzitetu. Prognoze u vezi trajanja inflacije i ekonomske krize nisu bile pozitivne, te ispitanici ne očekuju da ćemo u narednoj godini Srbija uspeti da ukroti i obuzda inflaciju.

S druge strane, govoreći o predstojećoj zimi i mogućoj energetskej krizi, ispitanici su bili optimističniji, te smatraju da ove zime nećemo biti svedoci ekstremnih restrikcija struje i grejanja (*“Restrikcije struje zavise od toga kakva nas zima očekuje, ako ne bude preterano jaka sa velikim minusima, možda ne bude nikakvih restrikcija”, “Restrikcija ne verujem da će biti ali ćemo verovatno imati poskupljenje struje, koje je i najavljeno”*).

Međutim, sagovornici su bili složni u mišljenju da je i problem potencijalne energetske krize usko povezan sa lošim rukovodstvom ključnih preduzeća (NIS i EPS), kao i da bi bojazan od restrikcija i nestašica bila prisutna i bez trenutnog rata u Ukrajini (*“Objektivno nije realno da država nacionalizuje NIS, mi smo nesposobni da upravljamo i EPS-om, sa ovakvim kadrovima i politikom to je nadrealno, za tako velika preduzeća poput NIS-a i EPS-a potreban je stručan menadžment.”, “Mi bismo imali ozbiljnih problema sa grejanjem i strujom i bez rata u Ukrajini kada bismo imali ozbiljna zahlađenja i minuse.”*).

Ispitanici se jednoglasno slažu u stavu da nacionalizacija ovakvih preduzeća nije moguća ni pametna solucija, dok je privatizacija opravdana ukoliko su prodajne cene realne i rukovodstvo kompetentno (*“Srbija ne bi trebalo da nacionalizuje NIS, kada je NIS prodat bio je u katastrofalnom stanju kao što je EPS sad, pokazalo se da nismo sposobni da vodimo javna preduzeća.”*).

Naposletku, ispitanici su se dotakli teme zelene agende i obnovljivih resursa u Srbiji i složili se da je to preambiciozna ideja za koju u ovom momentu naša država nema potrebne resurse (*"...Zelena agenda je jako lepa zamisao, ali to je teško za realizaciju ovde, mi smo još dugo osuđeni na korišćenje prljavih tehnologija i uglja", "Srbija nema nikakvog potencijala što se tiče zelenih energija, investicije su ogromne za to, mi nismo u mogućnosti to da priuštimo, nemamo kapaciteta, a efikasnost takvih resursa je promenljiva i nestabilna."*)

Grad Niš i lokalni problemi - Poslednja tematska celina i grupa pitanja odnosila se na lokalne probleme sa kojima se građani Niša suočavaju i njihove stavove o rukovođenju gradom kao i stranim investicijama. Cilj ovih pitanja bio je da saznamo stavove građana o pozitivnim i negativnim aspektima života u Nišu i eventualnim idejama o tome kako bi svakodnevica mogla biti unapređena. Kao jedan od glavnih problema ispitanici navode pojavu centralizacije u Srbiji tj. činjenicu da su sve velike investicije usmerene prvenstveno na Beograd, kao i da se scve važnije odluke koje se tiču grada Niša takođe donose u prestonici.

Za glavne probleme grada ispitanici smatraju lošu infrastrukturu grada i saobraćajnica, nepotrebne ili loše realizovane investicije, niske plate i ogromnu zavisnost građana Niša od rada i zapošnjavanja u samo nekoliko kompanija ("Leoni", "Filip Moris", "Jura"). (*"Kako se pređe naplatna rampa da uđeš u Niš tako nailaziš na rupe na putu, ljudi su iz protesta počeli da sade cveće u njih."*, *"Pola Niša mota kablove..."*, *"Investicije su male i nepotrebne, grade se neke fontane koje ne rade čisto da deluje kao da neko nešto ulaze u ovaj grad i da se ljudima zamažu oči."*).

Nišlije izdvajaju Univerzitet u Nišu i potencijal IT sektora i poljoprivrede kao moguće adute za razvoj i napredak . Za kraj, ispitanici su prokomentarisali postojanje Rusko-srpskog humanitarnog centra u Nišu, složivši se da nije u potpunosti jasno kakva je funkcija istog i da je verovatno da, pored sporadičnih humanitarnih akcija, ima funkciju svojevrsnog obaveštajnog centra (*"Mi ni ne znamo sta se inače radi u našem gradu a kamoli šta se dešava u Ruskom humanitarnom centru", "Znam da su reagovali onomad za vreme poplava ali biće da im je to dobar logistički centar zbog pozicije..."*).

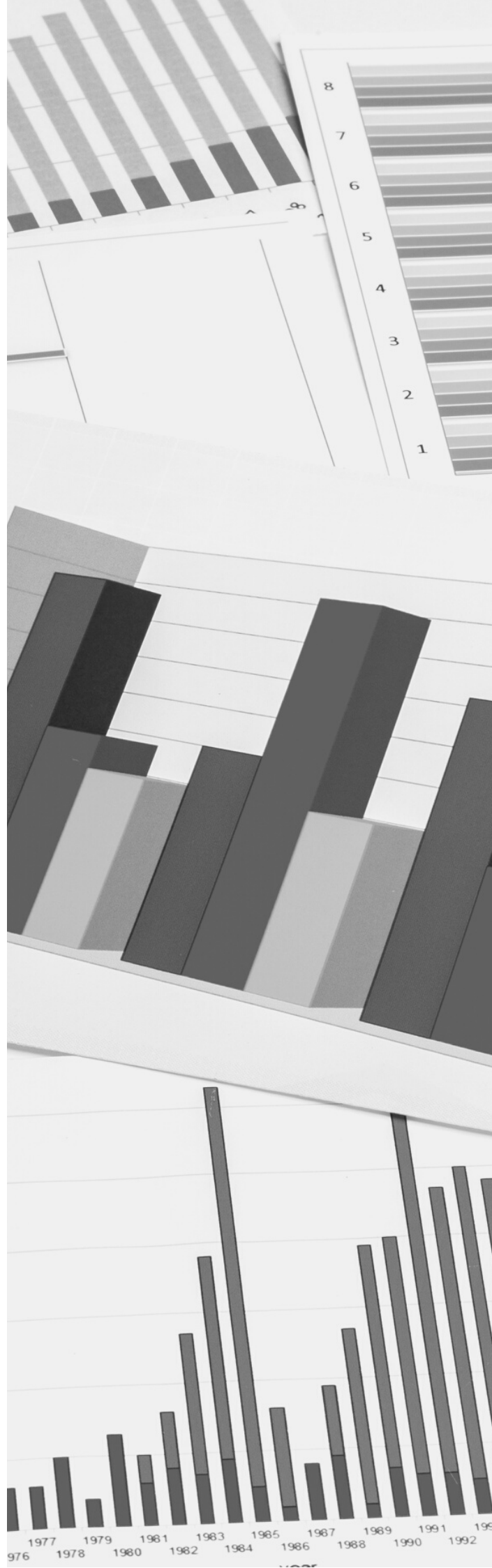
Istraživanje javnog mnjenja

Treća faza istraživanja

U sledećoj fazi istraživanja naša organizacija je sprovela istraživanje javnog mnjenja radi boljeg uvida u stavove građana o ratu u Ukrajini i svim pratećim posledicama u sferi međunarodne politike. Anketa je sprovedena na nivou Srbije (bez Kosova i Metohije) od 19. do 25. decembra.

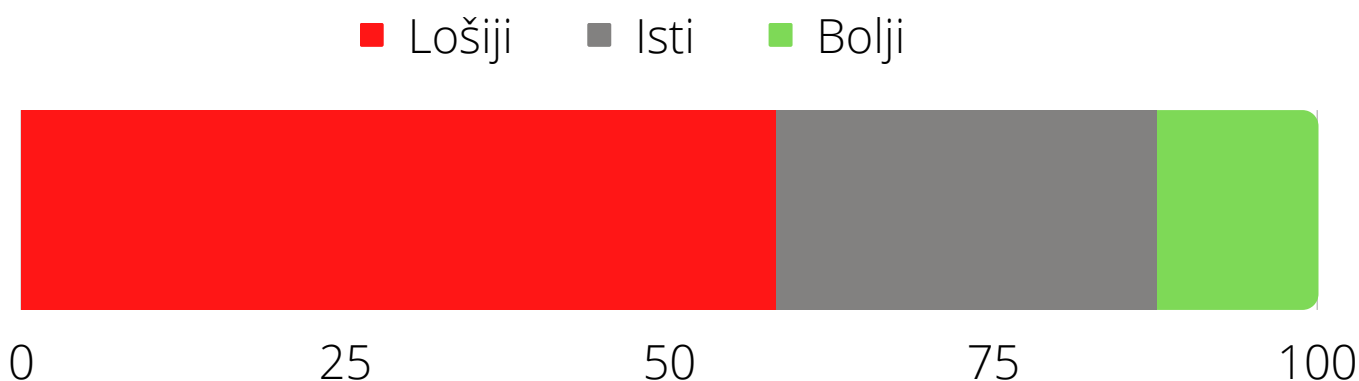
Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1494 ispitanika. Istraživanje je sprovedeno u okviru onlajn panela (CAWI), a upitnik se sastojao od ukupno 36 pitanja. Prosečno vreme popunjavanja upitnika iznosilo je 12 minuta i 55 sekundi (iz računice izbačeni najniži i najviši autlajeri).

Istraživanje je ovaj put više bilo usmereno na efekte rata i međunarodne političke situacije na globalnu stabilnost i posledice koje trpi Srbija zbog navedenih političkih dešavanja.

Pesimizam oko životnog standarda

Kakav životni standard ispitanici očekuju za sebe sledeće godine:

Kao i u svim prethodnim istraživanjima našim ispitanicima postavljeno je pitanje oko njihove procene budućeg životnog standarda. Na pitanje o očekivanjima od svog životnog standarda u 2023. ispitanici su imali identičnu procenu kao i u prethodnom istraživanju. Samo 12,5% ispitanika ocenjuje da će standard biti bolji, dok nešto manje od trećine očekuje da će biti isti, a nešto manje do 2/3 očekuje lošiji.

Na pitanje da ocene ekonomsku situaciju svoje porodice, polovina (51%) ispitanika je ocenila da njihova porodica ima dovoljno novca da sebi omogući osnovne uslove života (hrana i boravak), ali ne veće troškove poput putovanja ili društvenog života. Petina ispitanika (20%) ocenjuje da njihova porodica može sebi da obezbedi i veće troškove, ali ne i veće investicije poput automobila ili stana, dok tek 6% ispitanika tvrdi da njihova porodica može da sebi obezbedi sve što joj je trenutno potrebno. Takođe, blizu petine ispitanika (17%) tvrdi da njihova porodica nema novca da obezbedi sebi osnovne uslove za život (hrana i boravak), dok se blizu 6% ispitanika odliučilo da se ne izjasni o pitanju.

Kada se radi o proceni naših ispitanika oko stabilnog snabdevanja energentima primetan je pad pesimizma u odnosu na prethodna istraživanja kada je ovo pitanje postavljeno. Dok je u prethodnom istraživanju udeo ljudi koji ima strah u odnosu na stabilno snabdevanje električnom energijom, gasom i naftom bio blizu 50%, u decembarskom istraživanju taj broj je pao na bliže 40%. Najveća sumnja građana opstaje kod stabilnog snabdevanja električnom energijom, gde 44% građana smatra da može biti problema.

Na pitanje o strahu od stabilnog snabdevanja hranom, samo 24% građana smatra da može doći do problema. Najveći udeo ispitanika vidi visoku inflaciju i pad životnog standarda kao najveći problem, gde čak 62% ispitanika ima strah od ove pojave.

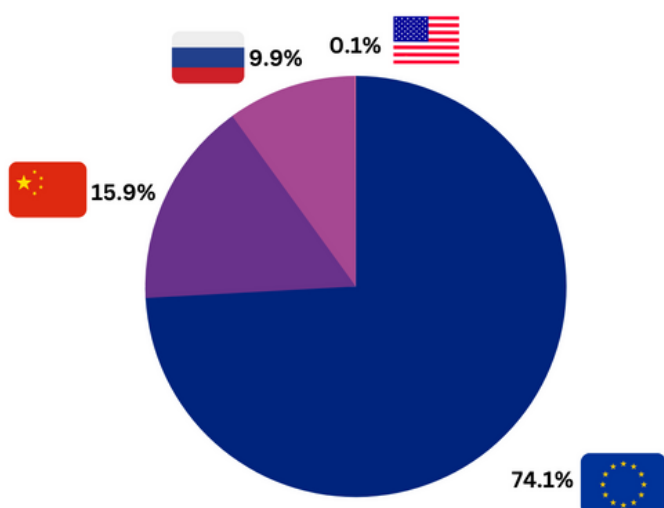
Strah građana od drugih pojava dosta je niži, te je samo 18,5% građana uplašeno od nuklearnog rata, 19,4% od narušavanja stanja životne sredine, a 29% ispitanika od ugrožavanja nacionalne bezbednosti (jedino pitanje sa blagim rastom u odnosu na prethodnu anketu).

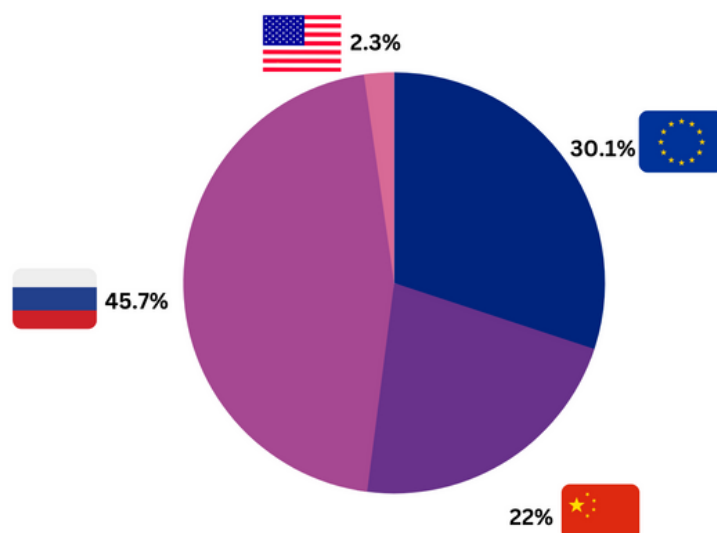
Različita procena ekonomskih i političkih partnera

Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1494 ljudi na teritoriji Srbije (bez KiM) od 19. do 25. decembra

Ko je po vašem mišljenju najvažniji **trgovinski** partner Srbije?

Ko je po vašem mišljenju najvažniji **politički** partner Srbije?

Kao što je bio slučaj i u prethodnom istraživanju, građani Srbije prave veliku razliku između međunarodnih aktera koje smatraju ekonomskim partnerima i onih koje smatraju političkim partnerima. U sferi trgovine kao i u našim prethodnim istraživanjima blizu 75% građana na prvo mesto stavlja Evropsku uniju, blizu 16% stavlja Kinu, Rusiju kao takvu kvalifikuje 9,9% građana, dok se SAD pojavljuje samo u tragovima. Sa druge strane, u političkoj sferi Rusija zauzima prvo mesto sa 45,7%, a Evropska unija drugo mesto sa 30,1%, dok se Kina nalazi na trećem mestu sa 22% i SAD na četvrtom mestu sa 2%. U slučaju Evropske unije i SAD zabeležen je blagi rast u političkoj sferi u odnosu na prethodna istraživanja, najviše na račun Kine.

U skladu sa prethodno navedenim rangiranjem političkih i ekonomskih partnera, mogu se primetiti i slični obrasci odgovora kada se radi o spoljnoj politici Srbije i opredeljivanju u aktuelnim međunarodnim zbivanjima.

Za početak, kao i u prethodnom istraživanju natpolovična većina ispitanika smatra da bi Srbija u budućnosti trebalo da se ekonomski osloni na Evropsku uniju. Takođe, primetan je rast podrške za energetske diversifikaciju Srbije, te preko 60% građana smatra da bi bilo ispravno da Srbija, osim od Rusije, uvozi gas i od drugih dobavljača. Skoro dvotrećinski udeo građana smatra da bi takva odluka ili donela poboljšanje ekonomskog i političkog položaja Srbije ili da ne bi imalo većih efekata, dok tek trećina smatra da bi se položaj manje ili više pogoršao.

Međutim, u sferi spoljne politike naši ispitanici su kao i u prethodnim istraživanjima bili značajno bliži Rusiji nego bloku država Zapada. Pitanje gde je ovaj odnos najvidljiviji je hipotetičko referendumsko opredeljivanje.

"Građani natpolovično vide Evropsku uniju kao glavnog ekonomskog partnera Srbije i vide budućnost u tom vidu saradnje, ali u političkoj sferi na prvo mesto stavljaju Rusiju"

Kao i u prethodnim anketama, i ovaj put smo ispitanicima postavili pitanje o njihovom opredeljivanju ukoliko spoljna politika balansiranja postane nemoguća. U ovoj anketi blizu pola ispitanika odabralo je svrstavanje uz Rusiju, blizu trećina je odabrala Zapad, a petina nije sigurna.

Ispitanici koji su birali Rusiju birali su je zbog kulturološke bliskosti, pozitivnih istorijskih iskustava i lošeg stava prema Zapadu. Ispitanici koji su odabrali Zapad, najčešće su to radili zbog visoke ekonomske zavisnosti od Zapada. Nesigurni ispitanici najčešće kombinuju svesnost ekonomske zavisnosti od Zapada i personalnog afiniteta prema Rusiji,

Kao što je bio slučaj u svakoj od naših prethodnih anketa, ispitanici za rat u Ukrajini dvotrećinski krive Zapad, jedna četvrtina krivi Rusiju, a tek 4% krivi Ukrajinu za sam ratni sukob.

Može se zaključiti da po većini političkih pitanja kod naših građana postoji jak antizapadni sentiment, koji je najčešće komplementaran sa afirmativnim stavom o Rusiji o političkim pitanjima. Na drugoj strani, ubedljiva većina građana je svesna nivoa ekonomskih odnosa Srbije sa Zapadom i vidi budućnost u daljoj saradnji u ovoj oblasti.

Takođe, kada se radi o važnosti ekonomije naspram drugih vrednosti, pitali smo građane da na skali izmere koliko su za njih važni odnos životnog standarda i zaštite životne sredine. Manje od 1% ispitanika odgovorilo je da im je važna samo zaštita životne sredine, a 11,2% odgovorilo je da samo životni standard smatraju važnim. Najveći broj ispitanika (44,4%) naveo je da podjednako vrednuje životni standard i zaštitu životne sredine, dok je nešto iznad 1/3 navelo da su obe teme važne, ali da prioritet daju životnom standardu. Samo 8% ispitanika navelo je da su obe teme važne, ali da prednost daju životnoj sredini naspram životnog standarda.

Nakon toga, ispitanicima je postavljeno pitanje da ocene pojedine svetske lidere, kao i države i saveze. Pred njima se našla skala sa 7 odgovora (veoma negativno mišljenje, negativno mišljenje, donekle negativno mišljenje, neutralno mišljenje, donekle pozitivno mišljenje, pozitivno mišljenje i veoma pozitivno mišljenje) i dodatna mogućnost da kažu da ne znaju o kome/čemu je reč. Lideri koji su se našli na spisku za ocenjivanje su: Aleksandar Lukašenko, Riši Sunak, Džozef Bajden, Emanuel Makron, Olaf Šolc, Redžep Tajip Erdogan, Si Đinping, Ursula fon der Lajen, Jens Stoltenberg, Viktor Orban, Vladimir Putin i Volodimir Zelenski. Države i savezi koji su se našli na spisku za ocenjivanje su: Belorusija, Evropska unija, NATO, Francuska, Kina, Mađarska, Nemačka, Rusija, Sjedinjene Američke Države, Turska, Ukrajina i Velika Britanija - UK.

Najveću prosečnu ocenu dobili su: Rusija (4,8), Mađarska (4,7), Kina (4,6), Vladimir Putin (4,5), Si Đinping (4,4) i Viktor Orban (4,4). Najniže ocene dobili su Džozef Bajden (1,7), NATO (1,7), Riši Sunak (1,8), Jens Stoltenberg (1,8), Velika Britanija - UK (2) i Sjedinjene Američke Države (2,1)

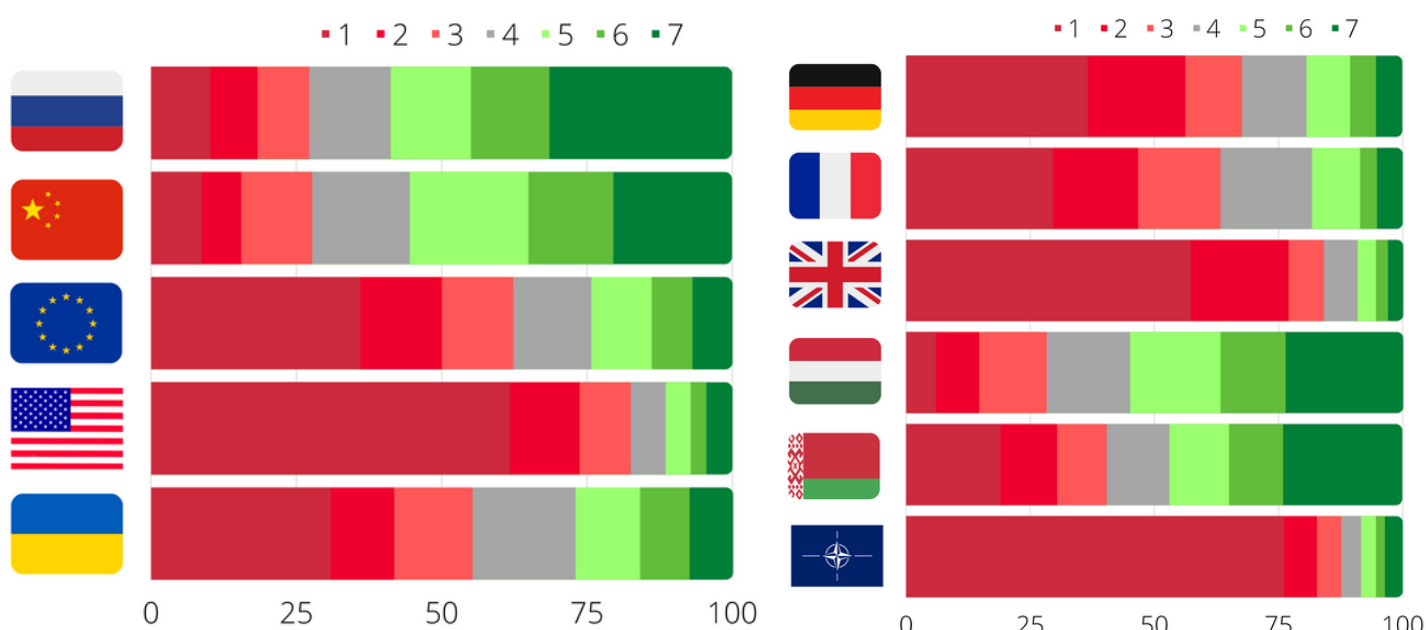
"Na skali ocena od 1 do 7, ispitanici su najbolju prosečnu ocenu dali: Rusiji (4,8), Mađarskoj (4,7), Kini (4,6), Vladimiru Putinu (4,5), Si Đinpingu (4,4) i Viktoru Orbanu (4,4)..."

Kada je u pitanju medijalna ocena, ona iznosi 5 u slučaju Kine, Rusije, Mađarske, Orbana i Putina, a 1 u slučaju: Sunka, Bajdena, NATO-a, Stoltenberga, Ursule fon der Lajen, Zelenskog, SAD-a i UK.

Najveći broj ispitanika o aktuelnim dešavanjima u svetu najčešće se informiše putem internet portala - 42,9%, 39,6% preko televizije, preko 13% sa društvenih mreža (YouTube, Facebook, Telegram i Twitter), 2,7% navodi prijatelje i rodbinu, a 1,7% novine. Po prvi put se vidi nešto veća razlika između televizije i internet portala kao primarnog načina informisanja o svetskim dešavanjima u korist internet portala.

Stavovi građana o državama i organizacijama

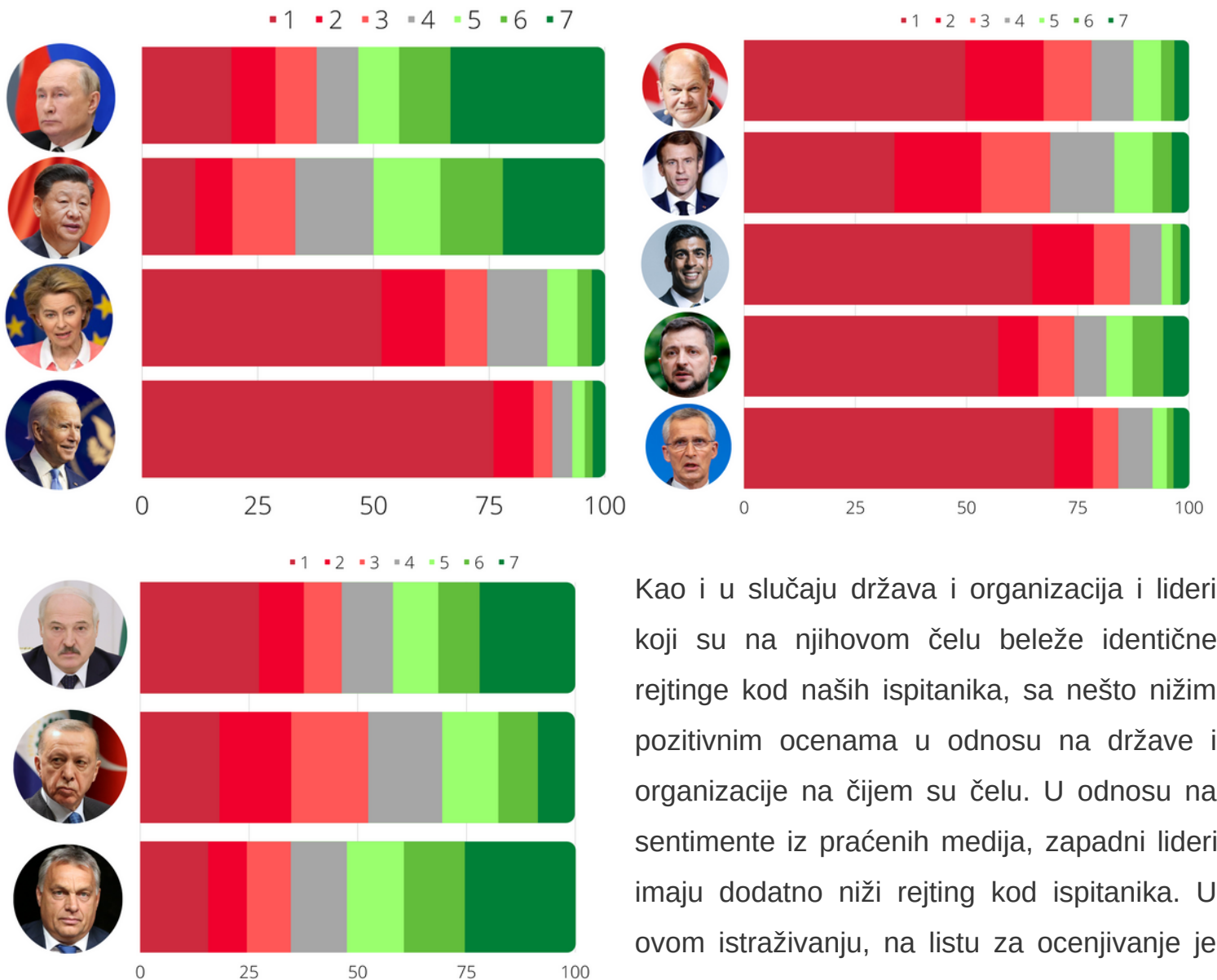
Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1494 ljudi na teritoriji Srbije (bez KiM) od 19. do 25. decembra

Kroz grafički prikaz mogu se videti sentimenti građana koji se odnose na 9 istraživanih država i Evropsku uniju i NATO kao organizacije. Mali broj država i organizacija ima neto pozitivan odnos ocena. Države koje imaju neto pozitivan rejting kod građana, odnosno višu prosečnu, modusnu i medijalnu ocenu, u ogromnom delu su države i koje su veoma pozitivno predstavljane u medijima u prethodno istraživanom periodu kroz medijski monitoring. U odnosu na prethodno istraživanje javnog mnjenja nisu primećene veće promene u procentima. Identične države i lideri održali su sličan stepen popularnosti kod građana i u poslednjem istraživanom periodu. Zapadne države i lideri imaju slabije ocene od njihove predstavljenosti u medijima, dok je u slučaju Vladimira Putina i Rusije situacija obrnuta, odnosno građani ih značajno bolje ocenjuju nego što je njihova predstavljenost u glavnim medijima.

Stavovi građana o svetskim liderima

Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1494 ljudi na teritoriji Srbije (bez KiM) od 19. do 25. decembra

Kao i u slučaju država i organizacija i lideri koji su na njihovom čelu beleže identične rejtinge kod naših ispitanika, sa nešto nižim pozitivnim ocenama u odnosu na države i organizacije na čijem su čelu. U odnosu na sentimente iz praćenih medija, zapadni lideri imaju dodatno niži rejting kod ispitanika. U ovom istraživanju, na listu za ocenjivanje je umesto Liz Tras kao opcija ponuđen novi premijer Riši Sunak. Međutim, rezultati ocena građana sadašnjeg premijera identični su kao i ocene prethodne premijerke.

Kada se radi o spoljnoj politici Srbije u odnosu prema prethodno navedenim međunarodnim akterima, postoji rezerva građana prema odlučnijim spoljnopolitičkim zaokretima.

U ovoj anketi, identičan udeo populacije je protiv sankcija Rusiji. Tačno 70,6% građana je protiv svakog vida sankcija, dok je tek 14,6% ispitanika za sankcije usklađene sa Evropskom unijom. Malo iznad 10,7% ispitanika je za minimalni nivo sankcija, dok je 4,3% građana za veći deo sankcija, ali bez usklađivanja sa sankcijama Evropske unije.

Takođe, najveći broj građana procenjuje da će veću cenu aktuelnog programa zapadnih sankcija platiti sam Zapad. Čak 57,9% ispitanika tvrdi da će veće posledice snositi Zapad, 25,1% smatra da će to biti Rusija, dok 17% ispitanika nije sigurno ili ne zna.

Kada se radi o odnosu prema članstvu u Evropskoj uniji stavovi naših ispitanika identični su kao u poslednjem istraživanju, kao i stav u odnosu na hipotetičko priključenje NATO-u. U slučaju NATO-a građani imaju dosta više polarizujuće stavove (u velikoj većini negativne), dok je u slučaju Evropske unije i značajan broj ispitanika (tačno 1/3) u zoni verovatnog da ili verovatnog ne.

Da se sutra održava referendum o ulasku Srbije u EU, 27,5% ispitanika sigurno bi glasalo ZA, 18,7% verovatno bi bilo ZA, 15% ispitanika verovatno bi bilo PROTIV i 38,7% sigurno bi bilo PROTIV.

Kada je u pitanju ulazak u NATO, 9% ispitanika sigurno bi bilo ZA, 5,1% bi verovatno bilo ZA, 16,7% verovatno bi glasalo PROTIV, dok bi čak 69,2% sigurno glasalo PROTIV ulaska u NATO.

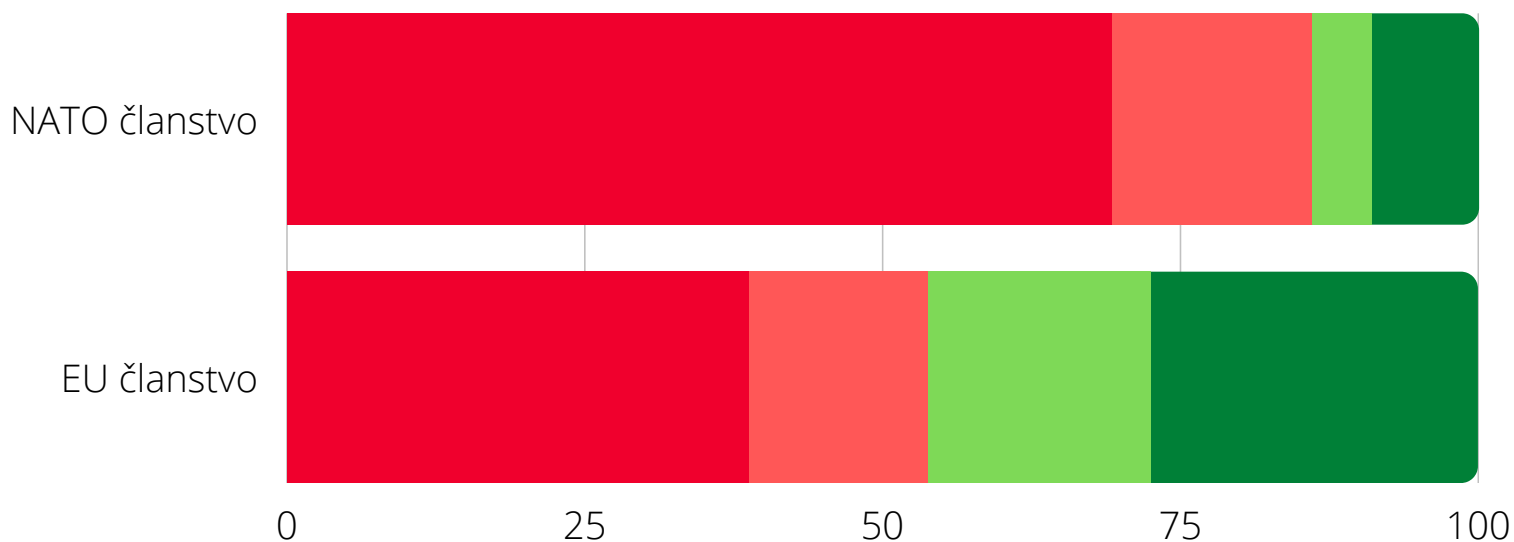
Može se zaključiti da je u decembarskom istraživanju došlo do zaustavljanja rasta evroskepticizma koji je bio primetan kao trend od našeg prvog istraživanja iz juna prošle godine.

Podrška za EU i NATO članstvo i sankcije Rusiji

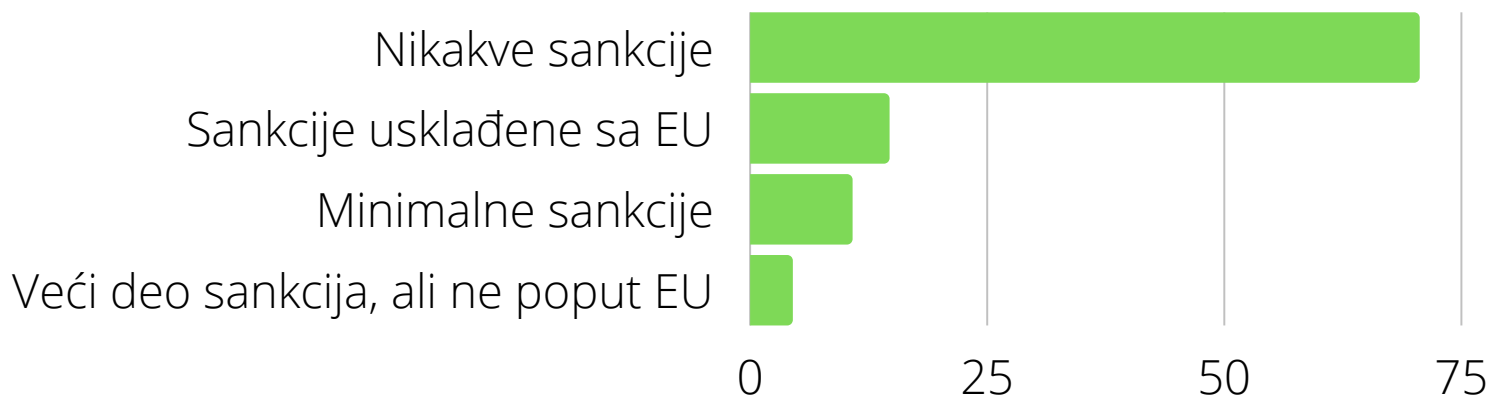
Istraživanje javnog mnjenja je sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 1494 ljudi na teritoriji Srbije (bez KIM) od 19. do 25. decembra

■ Sigurno ne ■ Verovatno ne ■ Verovatno da
■ Sigurno da

Srbija i sankcije Rusiji

■ Podrška

Glavni zaključci

- Period septembra i oktobra glavnim medijima u Srbiji obeležio je drastičan kvantitativan skok sadržaja koji se tiče međunarodne politike i rata u Ukrajini.
- Po prvi put od početka rata u Ukrajini, glavni mediji su u proseku blago negativno predstavljali Rusiju, a blago pozitivno predstavljali Ukrajinu. U svim prethodnim posmatranim dvomesečnim periodima, sentimentu su bili suprotni. Uticaj na ovaj vid promenjene predstavljenosti imaju i dešavanja na frontu koja su u navedenom periodu išla u korist ukrajinske strane.
- Kao i u prethodnim posmatranim periodima mediji su u proseku negativno predstavljali sve zapadne države i organizacije, a pozitivno ostale aktore (Kina, Belorusija, Turska i Mađarska). Međutim, za razliku od prethodnih meseci gde su najnegativnije predstavljani SAD, NATO i Ujedinjeno Kraljevstvo, u septembru i oktobru po prvi put najnegativnije je predstavljana Nemačka.
- Stavovi ispitanika su značajno više proruski i antizapadni u odnosu na dominantan način predstavljanja u medijima, koji je već značajno negativan u odnosu na Zapad.
- Građani Evropsku uniju po gotovo svim ekonomskim pitanjima vide kao glavnog partnera i vide budućnost u tom odnosu, ali po političkim pitanjima kao glavnog partnera vide Rusiju i spoljnu politiku bi većinski usmereili ka saradnji sa ovom državom.
- Ispitanici dominantno ostaju skeptični u odnosu na evrointegracije i integracije u Severnoatlansku alijansu, ali je u poslednjem istraživanju primetna stagnacija trenda rasta evroskepticizma.
- Nešto iznad 70% građana je protiv sankcija Rusiji, većinski smatraju da će više posledica zapadnih sankcija snositi Zapad, a za rat u Ukrajini gotovo dvotrećinski krive takođe zapadne države. Međutim, skoro dve trećine građana smatra da bi uvoz gasa i od drugih dobavljača, osim Rusije, bio strateški ispravan potez.
- Primetno je da su ispitanici dominantno zabrinuti za inflaciju i potencijalni pad svog životnog standarda, dok je strah od nestašica energenata u padu. Kada rangiraju važnost između zaštite životne sredine i životnog standarda, životni standard odnosi ubedljivu pobedu.

Novi treći put, septembar-decembar 2022.

Sprovedeno u okviru projekta „Raising Awareness about Foreign Authoritarian Influence“ koji se sprovodi uz pomoć **National Endowment For Democracy (NED)**

Novi treći put

novi pristup za novo vreme